

ויקרא פרק י"ז

(י"ז, א) ונדבר ה' אל משה לאמר:

(ב) דבר אל אחיו ואל בניו ואל כל בני ישראל: ואמרת אליהם זה הדבר אשר צוה ה' לאמר:
 (ג) איש איש מבית ישראל
 אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה.
 (ד) ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה' לפני משכן ה' דם יחשב לאיש שהוא דם שפך ונכרת האיש ההוא מקרב עמו.
 (ה) למען אשר יביאו בני ישראל את זבחייהם אשר הם זבחים על פני השדה והביאם לה' אל פתח אהל מועד אל הכהן וזבחו זבחי שלמים לה' אותם.
 (ו) וזרק הכהן את הדם על מזבח ה' פתח אהל מועד והקטיר החלב לריח ניחח לה'.
 (ז) ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים אשר הם זנים אחריהם חקות עולם תקנה זאת להם לדורותם.

(ח) ואלהם תאמר:

איש איש מבית ישראל ומן הגר אשר יגור בתוכם אשר יעלה עלה או זבח.

(ט) ואל פתח אהל מועד לא הביאו לעשות אתו לה'

ונכרת האיש ההוא מעמיו.

(י) ואיש איש מבית ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יאכל כל דם

ונתתי פני בנפש האכלת את הדם והכרתי אתה מקרב עמך.

(יא) כי נפש הבשר בדם הוא ואני נתתי לכם על המזבח לכפר על נפשתיכם כי הדם הוא בנפש וכפר.

(יב) על כן אמרתי לבני ישראל כל נפש מכם לא תאכל דם והגר הגר בתוכם לא יאכל דם.

(יג) ואיש איש מבני ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל וישפך את דמו וכסהו בעפר.

(יד) כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא

ואמר לבני ישראל כל בשר לא תאכלו כי נפש כל בשר דמו הוא כל אכליו יפרת.

(טו) וכל נפש

אשר תאכל נבלה וטרפה באזרח ובגר וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב וטהר.

(טז) ואם לא יכבס ויבשרו לא ירחץ

ונשא עונו.

מכללת הרצוג-גוש עציון

ימי עיון בתנ"ך

קייץ תשע"ב

הכל שוחטין הכל בשחיטה ואפילו עוף לעולם שוחטין מאן חנא אמר רבה רבי ישמעאל היא דתניא כ"י ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר ידבר לך ואמרת אוכלה בשר וגו' ר' ישמעאל אוסר לא בא הכתוב אלא להחיר להם בשר תאוה שבחלה נאמר להם בשר תאוה משנכנסו לארץ הותר להם בשר תאוה ועכשיו שגלו יכול יחורו לא יחורו הראשון לכך שנינו לעולם שוחטין מחקיף לה רב יוסף האי לעולם שוחטין לעולם שוחטין ואוכלין מבעי ליה ועור מעיקרא מאי מעמא איתמר משום דהוה מקרי למשכן ולבסוף מאי מעמא אישחרו דהוה מרחקי ממשכן וכ"ש

פירוש

תלויה בשר : הכל בשחיטה. והכי משמע את הכל לר"ך לשחוט ואפילו עוף ואע"פ דלא כתיב ביה שחיטה כדריש : לעולם שוחטין. לעולם מותר לשחוט ולאכול : מואן ג' חנא. דמחטין דאליטריך ליה למימר דישאל מותרין לשחוט ולאכול (דהא חנא ליה רישא הכל שוחטין לאחויי כל הך דאליטריכו לאחויי טראוין לשחוט כגון חתי ועומר וטוא) להחיר להם בשר תאוה. כשהיו צורכין ויכלו לאכול בשר לתאוין בלא שום הקדשה. שמתחלה. כשהיו צורכין משהוקם המשכן : נאסר להם בשר תאוה. שאין יכולין לאכול אלא בשר שלמים ואם היו שוחטין בלא קרבן היו עושים כרח כדכתיב (ויקרא י"ו) ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו' : נכנסו לארץ. ד' נחמקו מן האוונם : הותר להם. מן המקרא הוא שזבחו בשר לתאוין ויאכלו : ועכשיו שגלו כו'. לאו רבי ישמעאל קאמר ליה אלא רבה קאמר ליה לאוקמי דמחטין דרבי ישמעאל היא כלומר ולהכי חנא ג' לעולם שוחטין דלא יחורו לאיסורן כגון שהיו קודם שנגלו לארץ : לכך שנינו כו' : לעולם שוחטין ואוכלין מבעי ליה. כיון דלאו להלכות שחיטה אחי לאורויי אלא להחיר אכילת בשר תאוה לארץ ליהני לעולם שוחטין ואוכלין והכי שכן לעיקר מילתא ונקט שחיטה לחודה ומרשבך לאכילה ש"מ לא אליטריך לאורויי לן אלא מירי דשחיטה ועור למה ליה לאשמעינן הא וכו' מהיכן חסד ארעמיין למימר יחורו לאיסורן הראשון : מעיקרא. צמור : מאי טעמא איסור משום דהוה מיקרי למשכן. והוה יכולין להקריב קרבנות מכל בשר חלואין ויקריבו הדם והחלב לבד ואוכלין הבשר ולבסוף כשנגלו לארץ והיה ארלם רחמי וראויקום לא היו יכולים לבא בירושלים בכל יום :

הרמב"ן

פרשת אחרי יז

והנכון בפירשה, מה שהזכירו רבותינו (תלין טו:) שאסור בשר תאוה לישאל בפדבר, ולא יאכלו רק שלמים שייעשו על מזבח ה', ולכך אמר שכל מי שישחט משלשת מיני הקדמות אשר מהן יביאו כל הקרבנות, שהם שור וכשב ועז, ויביאו פלם אל פתח אהל מועד, ויעשו אותם זבחי שלמים ולהקריב החלב והדם על מזבח ה', ואז יאכל הוא הבשר בפשט. ואמר שאם ישחט במקום אחר יהיה חיב פרת.

והקרוי בלשון הפתוב, פי מתחלה חיב פרת בכל שחט בחוץ אפלו החלין, והוא האסור בבשר התאוה, ונתן השעם בעבור שיקדישום לה' ויזרק הפהן הדם על מזבח ה' ויקטיר עליו החלב, ואתרי פן (בפסוקים ח"ט) הזהיר שלא יעשה מזבח לה' בחוץ ויקריב עליו השלמים הנזכרים או עולה, פנין הנעשה במקדשים בשעת החר הבמות, רק בפתח אהל מועד יעלה אותם לשם. והנה רגן כל השחיתות בחלין ובמקדשין להיות בלן בפנים.

ולכך אמר במשנה תורה (דברים יב י"א) : ובעברתם את הידן וישבתם בארץ וגו', והיה המקום אשר יבחר ה' שמה תביאו עולתיכם וזבחיכם, ואמר (שם פסוקים יג יד) : השמר לך פן תעלה עלתיך בכל מקום אשר תראה, פי אם במקום וגו', להיות אסור שחטי חוץ במקדשין מד במקומו בשעת בית הבחירה, אבל

החיר אותו בחלין, והו שאמר (שם פ' טו) : רק בכל אור נפשך תזבח ואכי בשור וגו', לומר שלא תתנהג באר המניעה הנאמרת כאן שלא ישחט חיי כלל ושיעשה הכל זבחי שלמים על מזון ה'.

ופרש שם (פסוק כ) השעם, פי ירחיב אלהיך את גבולך וגו', לומר הנה האסור מתחלה בהיותם במקדש שיהיה עליהם להביא כל זבחייהם אל פתח או מועד, אבל אחרי שירחיב גבולם יאכי בשר תאוה וישחטו בשעריהם, אף י המקדשין.

וזה טעם מה שהזכיר כאן : אשר ישן במחנה או אשר ישחט מח למחנה, יזכיר גם השוחטים מחוץ למחנה שיהיו חיבים להביא אותם אל פתח או מועד, פי אף על פי שיתיר בשר תאו בשריחיב השם גבולם מפני שאין במקום המקדש, לא יחיר פן במקדש אפי חוץ למחנה, לפי שאינם רחוקים למחנה כאשר יהיו בארץ שירחיב השם גבולם פי אז יחיר להם בשר תאוה. וזה ידעתו של רבי ישמעל (תלין טו:) בפירשיו הללו, ומכאן אמר (שם) : דמעקרא איתג להו בשר תאוה, והוא הנאות בכתוב ו דרך הפשט.

ומה שכתב רש"י (בפסוק ג) : במקדש הפתוב מדבר וכו', הוא מדרשו על האומר (תלין טו:) בשר תאוה לא אתג כלל, ועל דעתו נשנית הפריהא שבתון כהנים (באין). אבל דרך ישוב המקראות ו אפניהם ודרך חכמים בהגדות וכו' המקומות כמו שפרשנו.

שבתחלה נאסר להם בשר תאוה. פירש בקונטרס מרחיב (ויקרא י"ו) אשר ישחט מוחן למחנה ואל פתח אהל מועד לא הביאו וקשה דהא קרא לא איירי אלא בקדשים ובשחטי חוץ ולקמן נמי דקאמר אלא רבי ישמעאל דאמר בשר תאוה איסור להו לבי ואיל גופייסו מי הו ערי הא פשיטא דהא קרא לא איירי אלא בקרבן בהמה וגראה לפרש מדאליטריך קרא

להחיר להם בשר תאוה דייק מכלל דמעיקרא אסור ומהאי טעמא דייק נמי רבי עקיבא שמתחלה הותר להם בשר מניחה מדאליטריך קרא לאסור:

כל המשכן : נאסר להם בשר תאוה. שאין יכולין לאכול אלא בשר שלמים ואם היו שוחטין בלא קרבן היו עושים כרח כדכתיב (ויקרא י"ו) ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו' : נכנסו לארץ. ד' נחמקו מן האוונם : הותר להם. מן המקרא הוא שזבחו בשר לתאוין ויאכלו : ועכשיו שגלו כו'. לאו רבי ישמעאל קאמר ליה אלא רבה קאמר ליה לאוקמי דמחטין דרבי ישמעאל היא כלומר ולהכי חנא ג' לעולם שוחטין דלא יחורו לאיסורן כגון שהיו קודם שנגלו לארץ : לכך שנינו כו' : לעולם שוחטין ואוכלין מבעי ליה. כיון דלאו להלכות שחיטה אחי לאורויי אלא להחיר אכילת בשר תאוה לארץ ליהני לעולם שוחטין ואוכלין והכי שכן לעיקר מילתא ונקט שחיטה לחודה ומרשבך לאכילה ש"מ לא אליטריך לאורויי לן אלא מירי דשחיטה ועור למה ליה לאשמעינן הא וכו' מהיכן חסד ארעמיין למימר יחורו לאיסורן הראשון : מעיקרא. צמור : מאי טעמא איסור משום דהוה מיקרי למשכן. והוה יכולין להקריב קרבנות מכל בשר חלואין ויקריבו הדם והחלב לבד ואוכלין הבשר ולבסוף כשנגלו לארץ והיה ארלם רחמי וראויקום לא היו יכולים לבא בירושלים בכל יום :

הכל שוחטין פרק ראשון חולין יז

וכל שכן השחט. כשגלו : לאסור להם בשר נחירה. כדכתיב בזהא קרא וכי ירחק מנוך הנוקם וגו' וזבחת מוצקך ומלאךך וגו' : שבתחלה. צמור : הותר להם בשר נחירה. מהאי קרא נפקא ליה דכתיב כי ירחק וזבחת מכלל דעד השחט לא גלעו על הזביחה : ועכשיו שגלו. רב יוסף קאמר ליה : תורה אור

וכל שכן השחט. כשגלו : לאסור להם בשר נחירה. כדכתיב בזהא קרא וכי ירחק מנוך הנוקם וגו' וזבחת מוצקך ומלאךך וגו' : שבתחלה. צמור : הותר להם בשר נחירה. מהאי קרא נפקא ליה דכתיב כי ירחק וזבחת מכלל דעד השחט לא גלעו על הזביחה : ועכשיו שגלו. רב יוסף קאמר ליה : תורה אור

וכ"ש השחט דארחיקו לתו מפי אלא אמר רבי יוסף רבי עקיבא היא דתניא כ"י ירחק מוכך המוקם אשר יבחר ה' אלהיך לשום שמו שם וזבחת מבקרך ומצאנך ר' עקיבא אוסר לא בא הכתוב אלא "לאסור להן בשר נחירה שבתחלה הותר להן בשר נחירה ועכשיו שגלו יכול יחורו להחיר הראשון לכך שנינו לעולם שוחטין : במאי קמיפלגי רבי עקיבא סבר בשר תאוה לא איתמר כלל ר' ישמעאל סבר בשר נחירה לא אישחרי כלל

יד. מצוות כיסוי הדם והשחיטה

כיסוי דם החיה והעוף היא כמו מחאה אלהית. לעומת ההיתר, התלוי ביסודו במצב הנפש המקולקלת של האדם, כי יצר לב האדם רע מנעוריו²⁷. ונפשו זאת אומרת, אכלה בשר, כי תאוה לאכל בשר²⁸, וגם אוכלת בשר בכל אות נפשה, באין שום רעיון של התנגדות פנימית, מצד רגש הטוב והצדק. אמרה תורה, כסה הדם, הסתר בושתך ורפיון מוסריותך. אף על פי שלא הגיע האדם עדיין לדרגתו הראויה לו, לתת למוסר נשגב כזה מהלכים בחיים המעשיים בפועל, ולא בא עדנה עד גבול החסידות של ההערה השכלית הזאת, להשכיל ולחוש יפה, שאין ליטול חייה של כל נפש חיה ומרגשת, מפני צרכו ותאותו. אמנם הפעולות האלהיות, המצוות, תעשינה דרכן, לעשות את ההכנה המוסרית, שתוכל לצאת אל הפועל בבא עתה.

על כן השחיטה עצמה צריכה להתקדש בתכונה מיוחדת דוקא, כאשר צויתך²⁹, במיעוט צערו של החי, למען הזריש על ידי זה בלבו של אדם, כי הוא נגש לא להיות לו עסק עם דבר של הפקר שאין בו אלא תנועה אבטומטית, כי אם עם בריה חיה ומרגשת, שצריך להתחשב עם חושיה, ואפילו עם רגשי לבה, עם רגש חיי המשפחה שלה וחמלתה על צאצאיה, באיסור אותן ואת בנו, מחוסר זמן, ושילוח הקן.

וזה החשבון בעצמו, כשהוא יונק מהקדושה האלהית של כאשר צויתך, יביא את פריו להערת השכל הכללית, לזמן הנועד לה.

גם זה הוא בפלס ומאזני משפט, נפלא מאד, כי הבהמה שעל כל פנים היא מתפרנסת מיד בעליה, אין האדם עדיין ראוי אפילו להתחיל בה כח של הכרת צל של בושח, בשחטו אותה, תחת אשר יפרנסנה וידאג לצרכיה, ואלו היה הכיסוי נוהג גם בבהמה, כבר היתה זההתעוררות של הגירוי המוסרי יותר מן המדה הראויה המכוונה במשקל אלהי, לפי ערכם של מספר הדפיקות שצריכה כל פעולה לדפוק על דלת הלב האנושי הסגור עד שיפתח. אני ישנה ולבי ער, קול דודי דופק, פתחי לי אחותי רעיתי, יונתי תמתי³⁰.

וזאת משוערת היא יפה בדעתו של אל דעות, יוצר רוח האדם בקרבו. די לנו באיסור דם החמור, המעורר על כל פנים שאין שפיכת דמים מדה מוסרית הוגנת לאדם. אם היתה הבושה מתחלת להרשם בשחיטת הבהמות הביתיות היתה פועלת פעולה נגדית, להתרגל לעבור על הרגש של המוסר הפנימי, יותר ממה שהיתה יכולה לפעול על המניעה הגבוהה באחרית הימים.

טז. שינוי היחס לחיה ועוף ובהמה

ולענינו נשכיל, שאם יעלה האדם במעלה זו תחלה, להשכיל ולהכיר מצד מעלת שלמות החסידות מחזק הרושם של הערת השכל המלאה, כי החי שאיננו סמוך על שלחנו, שאין מזונותיו עליו, רק הוא התנפל עליו ויצודהו, ציד חיה או עוף, אשר יאכל³¹, שעול הוא לטול את חייו לצרכו, ושראויה להתבושש מפני השפלות המוסרית הזאת, שהשפל כל כך האדם, עד שמדה אכזרית זאת היא ראויה לו להנהגה מעשית, לא פחות ממה שהוא מתבושש מכל שפלות טבעית שבו ועוד לא יגיע בזה גם להרגשה המוסרית היותר עליונה מזה הרבה, לפרנס גם את החי הסמוך על שלחנו, הבהמה הביתית, ולפי המדה הכללית גם לעת וקנתה, כשלא תוכל עוד לעבוד את עבודתה, מפני ההכרה המוסרית, הנובעת מהכרת דרכי ה', המלאות צדק ואמת, עד שאפילו לעווב לנפשו את החי, שעבד את עבודתו שנים רבות, והורגל כבר בחיים ביתיים, גם כן יורגש כמעט בהערה השכלית הרוממה, הצומחת מגזע הערת התורה האלהית.

על כן לא יתכן להיות שוה הרושם של זביחת חיה ועוף, שברוב הם ניצודים, לזביחת הבהמה, הנתונה ברוב על אבוסה, הנוגית על ידי בעליה ויגיע כפו, ונופלת עליו למשא לעת זקנה, כשאינה מוכשרת למלאכה. על כן לא יתכן להיות הכיסוי של הדם נוהג בבהמה, על הארץ תשפכנו כמים³².

הדברים פונים עוד ליסוד אחר באיכות פעולתם על רגשי הנפש. לפי המצב הטבעי של עם שוכן בארצו, כאשר יצוד ציד חיה ועוף לאכול, שמה הרחק ממעונו, במקום מדורם של אלה היצורים החפשים ישפוך את דמם, הנה מראה הדם יעורר מעט את לב האדם להעירו, כי לא נאו מעשיו אלה. אבל הלא האדם יתרחק ממקום שבו שפך את הדם, ובמה אפוא ישאר הרושם לעשות בו את פריו, לחק חקיקה מוסרית, ההולכת ומתעמקת דור אחר דור, כמים טורדים בניטיפיהם על חלימי צור, רק בפעולה מעשית של מצוה אלהית, שיש בה יסוד לחזק ההערה הרצויה, בכיסוי, הנהוג בטבע, וגם מצד התורה, לכל דבר של גנאי ובושת מוסרי וטבעי.

אבל הבהמה הביתית סדר הפעולה היא הפכית. על פי רוב ישחוט אותה האדם סביב למשכנותיו, במקום שרגליו מצויות, או ההפך ראוי להנהיג, לבל יכסה הדם, למען תראנה עיניו בכל פינותיו, כי דם שפך, כי דמים צועקים עליו מן האדמה. ואת הקול ההוא, העולה בקול דממה דקה מאד, יאזין האדם רק בבא עתו להשמע, בעת תפקחנה עיני עורים ואזני חרשים תפתחנה, לעת ההבטחה הנעימה של והסירותי את לב האבן משרם ונתתי להם לב בשר³³.